

 Kraków

KORWÓD NOWOHUCKI

NIEPODLEGŁA.
NOWA HUTA

KORWÓD
NOWOHUCKI **NIEPODLEGŁA.**
NOWA HUTA

Korowód Nowohucki

Niepodległa. Nowa Huta

Ośrodek Kultury
im. C. K. Norwida

Redakcja merytoryczna: Jarosław Kłaś
Teksty o postaciach: Paweł Jagło
Ilustracje, projekt graficzny i skład publikacji:
Róża Kolecka, Anna Gotfryd-Kolecka
Korekta: dr Malwina Mus

Wydawca:

Ośrodek Kultury im. C.K. Norwida

os. Górali 5, 31-959 Kraków

tel. 12 644 27 65, fax 12 642 25 94

sekretariat@okn.edu.pl

www.okn.edu.pl

www.facebook.com/oknorwid

Publikacja wydana w ramach projektu „Niepodległa. Nowa Huta”

Organizator projektu: Ośrodek Kultury im. C.K. Norwida

Koncepcja i koordynacja: Jarosław Kłaś

Konsultacja merytoryczna: Paweł Jagło

Ilustracje: Róża Kolecka, Anna Gotfryd-Kolecka

Współpraca: Katarzyna Danecka-Zapała, Anna Gotfryd-Kolecka, Barbara Habieda, Paweł Kaczor, Aleksandra Obrat-Hudzik, Barbara Solecka, Elżbieta Urbańska-Kłapa, Beata Waśko, Agnieszka Wyrwał

Projekt współfinansowany ze środków Miasta Krakowa.

Wydarzenie w ramach kampanii „Wyzwolona_1918” – Krakowskie Obchody 100-lecia Odzyskania przez Polskę Niepodległości.

Projekt realizowany w ramach obchodów stulecia odzyskania niepodległości.

Wydarzenie zostało objęte patronatem Europejskiego Roku Dziedzictwa Kulturowego 2018.

Licencja Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne
– Bez utworów zależnych 3.0 Polska

Copyright by Authors & Ośrodek Kultury im. C.K. Norwida

Kraków 2018

ISBN: 978-83-948244-2-6

spis treści:

Korowód Nowohucki – zamiast wstępu	6
Niepodległa. Nowa Huta – biogramy postaci	11
Tadeusz Kościuszko	12
Michał Badeni	14
Paweł Popiel	15
Emil Gołogórski	16
Wincenty Witos	18
Władysław Cieślewicz	20
Jan Gajoch	22
Franciszek Dąbrowski	23
Stanisław Mierzwa	25
Józef Salwiński	27
Franciszek Grabczyk	29
Ks. Józef Kurzeja	31

Korowód Nowohucki – zamiast wstępu

Korowód Nowohucki to działania realizowane przez Ośrodek Kultury im. C.K. Norwida od 2016 r., podczas których przypominane są postaci istotne dla terenów dzisiejszej Nowej Huty. Reprezentują one różne okresy w historii i – będąc ważne dla miejscowej społeczności – ilustrują dzieje lokalnej kultury.

W 2016 r., dzięki dofinansowanemu ze środków Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach Programu „Patriotyzm Jutra”, Ośrodek Kultury im. C.K. Norwida zrealizował projekt Korowód Nowohucki. W jego trakcie przygotowano specjalną grafikę komputerową przedstawiającą w formie korowodu dwadzieścia postaci charakterystycznych dla terenów dzisiejszej Nowej Huty. Grafika była punktem wyjścia do stworzenia narzędzi animacyjno-edukacyjnych oraz różnorodnych działań. W wyniku realizacji projektu powstały: gra planszowa, plakaty, pocztówki i animacja. W przestrzeni publicznej zawisły plakaty prezentujące Korowód i jego wybranych bohaterów. Odbyły się: premiera plakatów, pocztówek i animacji, warsztaty terenowe (oprowadzanie szlakiem postaci ukazanych w Korowodzie), prezentacja i możliwość wypożyczenia książek o postaciach przedstawionych w Korowodzie, połączone z ekspozycją portretów Marcjanny i Franciszka Ptaków autorstwa Józefa Krasnowolskiego, warsztaty dla nauczycieli i animatorów z wykorzystania gry planszowej podczas zajęć, premiera gry planszowej i rozgrywki. Grę planszową Korowód Nowohucki dostarczono do nowohuckich instytucji kultury i kawiarni, a także do szkół. Poszczególne postaci prezentowane były ponadto w cyklu artykułów w „Głosie – Tygodniku Nowohuckim”.

W roku szkolnym 2016/2017 Korowód Nowohucki był tematem 16. edycji projektu edukacyjnego „Od Wandy do Sendzimira” – w formie konkursu historycznego dla młodzieży. Odbywały się także planszówkowe rozgrywki w różnych miejscach. 10 czerwca 2017 r. z okazji Dni Nowej Huty ulicami dzielnicy przeszedł korowód barwnych postaci zilustrowanych podczas projektu w 2016 r. W ich

role wcielili się aktorzy i przyjaciele Teatru Ludowego.

Działania podejmowane w latach 2016–2017 są kontynuowane. W 2018 r. odbyły się kolejne warsztaty dla nauczycieli i animatorów z wykorzystania gry planszowej podczas zajęć, a sam Korowód Nowohucki doczekał się rozszerzenia o kolejnych dwanaście postaci. Podczas projektu „Niepodległa. Nowa Huta”, realizowanego w ramach krakowskich obchodów 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości, przybliżane są postaci związane z terenami Nowej Huty, które w czasach zaborów i w XX wieku zasłużyły się dla wolności i niepodległości Polski. Na przedsięwzięcie składają się: przygotowanie rysunków i biogramów postaci oraz wydanie niniejszej publikacji zawierającej materiały, upamiętniający postaci Korowód Nowohucki z okazji Dni Nowej Huty 2018, prelekcja o postaciach.

Jarosław Kłaś
Ośrodek Kultury im. C.K. Norwida

KORWÓD NOWOHUCKI

Postaci przedstawione w Korowodzie Nowohuckim w 2016 r.

Wanda – legendarna księżniczka, córka Kraka.

Wierzbiewa z Branic (zm. 1424 lub 1425) – możnowładca małopolski, stolnik krakowski, starosta sanocki, fundator gotyckiego kościoła pw. św. Grzegorza Wielkiego w Ruszczy.

Stanisław Samostrzelnik (ok. 1480–1541) – cysters, malarz, iluminator, miniaturzysta.

Jan Matejko (1838–1893) – malarz obrazów historycznych, historyzof, mieszkaniec Krzesławic i właściciel tamtejszego dworku.

Cyprian Kamil Norwid (1821–1883) – poeta, dramatopisarz, malarz, rysownik, rzeźbiarz, tłumacz, publicysta, filozof, badacz kultur, nazywany czwartym wieszczem narodowym doby romantyzmu, patron ośrodka kultury na os. Górali, w 1842 r. odwiedził Mogiłę.

Zofia Paluchowa „Piękna Zośka” (1899–1927) – modelka młodo polskich malarzy.

Franciszek Ptak (1859–1936) – mieszkaniec Bieńczyc, polityk ludowy, czołowy działacz społeczny i członek PSL.

Jan Anioła (1908–1997) – inżynier mechanik, pierwszy dyrektor kombinatu metalurgicznego w Nowej Hucie.

Tadeusz Ptaszycki (1908–1980) – inżynier architekt, główny projektant Nowej Huty.

Marta Ingarden (1921–2009) – inżynier architekt, współprojektantka najważniejszych budynków w Nowej Hucie.

Piotr Ożański (1925–1988) – murarz, koksownik, przodownik pracy z Nowej Huty, pierwowzór postaci Mateusza Birkuta z filmu „Człowiek z marmuru” w reż. Andrzeja Wajdy.

Hutnik – pracownik kombinatu metalurgicznego w Nowej Hucie.

Obrońcy Krzyża – 27 kwietnia 1960 r. zatrzymała akcję usuwania krzyża na skwerze na rogu ulic Marksa i Majakowskiego (os. Teatralne).

Krystyna Skuszanka-Krasowska (1924–2011) – reżyserka teatralna, pierwsza dyrektor Teatru Ludowego w Nowej Hucie.

Marian Kruczek (1927–1983) – związany z Nową Hutą grafik, malarz, rzeźbiarz.

Ks. Józef Gorzelany (1916–2005) – ksiądz katolicki, proboszcz–budowniczy kościoła pw. Matki Bożej Królowej Polski w Bieńczycach, zwanego Arką Pana.

Ks. Kazimierz Jancarz (1947–1993) – ksiądz katolicki, wikariusz parafii pw. św. Maksymiliana Kolbego w Mistrzejowicach, kapelan nowohuckiej „Solidarności”.

Bogdan Włosik (1962–1982) – elektryk w kombinacie metalurgicznym, uczeń wieczorowego technikum, zastrzelony przez SB 13 października 1982 r. podczas demonstracji przed Arką Pana.

Bogdan Łyszkiewicz (1964–2000) – muzyk rockowy, wokalista, autor tekstów i muzyki, założyciel i lider zespołu Chtopy z Placu Broni, nowohucianin.

Robert Kosieradzki (1937–1990) – inżynier elektryk, jeden z fotografów Nowej Huty.

**Niepodległa. Nowa Huta
- biogramy postaci**

Tadeusz Kościuszko (1746–1817)

Generał, dowódca wojskowy, teoretyk budowy fortyfikacji, bohater wojny o niepodległość Stanów Zjednoczonych i wojny w obronie Konstytucji 3 maja, Naczelnik Powstania 1794 r. Urodził się w Mereczowszczyźnie (dziś na Białorusi) jako czwarte dziecko miecznika brzeskiego Ludwika Tadeusza i Tekli z domu Ratomskiej. Nauki rozpoczął w Kolegium Pijarów w Lubieszowie. Edukację kontynuował w szkołach wojskowych. W 1765 r. wstąpił do nowoutworzonej przez króla Stanisława Augusta Poniatowskiego Szkoły Rycerskiej, którą ukończył w stopniu kapitana. Potem wyjechał do Francji, gdzie dzięki stypendium ufundowanemu przez księcia Adama Kazimierza Czartoryskiego uczęszczał do Akademii Wojskowej szwoleżerów gwardii królewskiej w Wersalu. Tam zapoznał się z nowoczesnymi technikami budowy fortyfikacji. Po pięciu latach, po I rozbiorze, wrócił do Polski. Nie znalazł ani zajęcia w zredukowanym wojsku Rzeczypospolitej, ani szczęścia w miłości (jego oświadczyły odrzuciła Ludwika Sosnowska),

dlatego w 1775 r. wyjechał do Paryża przez Drezno. Stamtąd udał się do Ameryki Północnej, gdzie zdobył sławę w Armii Kontynentalnej dowodzonej przez Jerzego Waszyngtona, dzięki budowie fortyfikacji, które przyczyniły się do zwycięstwa nad Brytyjczykami pod Saratogą w 1777 r. Za zasługi na polu walki w czasie wojny o niepodległość Kongres amerykański w 1783 r. awansował go na generała brygady armii amerykańskiej. W 1784 r. wrócił do Polski, do rodzinnych Siechanowicz. Zaangażował się w życie polityczne kraju i reformy Sejmu Wielkiego. 2 października 1789 r. otrzymał podpisaną przez króla nominację na generała majora wojsk koronnych. Uczestniczył w reorganizacji armii Rzeczypospolitej. W 1792 r. brał udział w wojnie polsko-rosyjskiej w obronie Konstytucji 3 maja. Szczególnie odznaczył się w bitwach pod Zieleńcami i Dubienką. Został awansowany do stopnia generała lejtnanta. W wyniku przystąpienia króla do Targowicy Kościuszko opuścił Rzeczpospolitą. W Dreźnie opracował koncepcję powstania ogólnonarodowego i przystąpił do wcielania zamierzenia w życie. 24 marca 1794 r. na Rynku w Krakowie złożył narodowi uroczystą przysięgę i objął przywództwo insurekcji jako Najwyższy Naczelnik Siły

Zbrojnej Narodowej. Powstanie trwało do listopada 1794 r., w jego czasie Naczelnik Kościuszko wydał uniwersał połaniecki. 1 kwietnia zjawił się w Pleszowie podczas przemarszu pod Ractawice, a 24 kwietnia w drodze do Bustowa (za każdym razem odwiedzał tu swoich mecenasów Czartoryskich). Fakt ten upamiętniają tablica w okolicach stacji benzynowej Meksyk w Pleszowie oraz głaz z tablicą w centrum dawnej wsi. Po bitwie pod Maciejowicami ranny Kościuszko dostał się do rosyjskiej niewoli. Po złożeniu wiernopoddańczej przysięgi 26 listopada 1796 r. został wypuszczony na wolność przez cara Pawła I. Przyczynił się tym samym do uwolnienia około 20 tys. Polaków. Do 1897 r. tułał się po świecie, był w Wielkiej Brytanii, Francji, Stanach Zjednoczonych. Osiadł we Francji, a od 1808 r. przeniósł się do Solury w Szwajcarii. Tam umarł 15 października 1817 r. W Krakowie pamięć o Kościuszcze jest wciąż żywa i kultywowana, a usypany w latach 1820–1823 Kopiec Tadeusza Kościuszki nie jest tego jedynym przejawem. Do dziś w Pleszowie pamięta się o postojach Naczelnika, który wraz z wojskiem insurekcyjnym odpoczywał pod rosnącymi we wsi lipami.

Michał Badeni herbu Bończa (1794–1863)

Generał, uczestnik powstania listopadowego, mieszkaniec Branic, minister wojny w rządzie powstańczym 1846 r. Syn Stanisława Adama (zm. 1824 r.) i Katarzyny Stadnickiej (zm. 1846 r.). W 1830 r. ożenił się z Walerią Łempicką (zm. w 1882 r.). Z tego związku urodzili się synowie Józef i Kazimierz (późniejszy namiestnik Galicji) oraz córki Maria i Julia. Był właścicielem dóbr w Branicach. Angażował się w działalność społeczno-polityczną – był Prezesem Towarzystwa Rolniczego Krakowskiego. W stopniu majora dowodził w czasie powstania listopadowego w okolicach Zamościa. Po upadku powstania znalazł w Galicji schronienie przed represjami – osiadł w Branicach. W czasie następnego zrywu niepodległościowego – powstania krakowskiego w 1846 r. – objął tekę ministra wojny w rządzie powstańczym. Swoimi działaniami uchronił od zniszczenia Kraków, nakazując wojskom powstańczym opuszczenie miasta. Został pochowany w Ruszczy.

Paweł Popiel herbu Sulima (1807–1892)

Konserwatysta, prawnik, publicysta, konserwator zabytków, właściciel Ruszczy, powstaniec listopadowy. Syn Konstantego (zm. 1847 r.) oraz Zofii z Badenich. W 1823 r. skończył gimnazjum św. Anny w Krakowie, studiował prawo w Warszawie (1823–1827). Potem podróżował po Europie – w Anglii i Francji wnikliwie przyglądał się z ustrojom politycznym i stosunkom społecznym panującym w tych państwach. Po powrocie do Polski podjął służbę w administracji rządowej. Był przeciwnikiem powstania listopadowego, a mimo to na przelocie 1830 i 1831 r. zaciągnął się do wojska powstańczego i brał udział w walkach. Po upadku powstania osiadł w Ruszczy, gdzie wybudował neorenesansowy dwór. Działał na Uniwersytecie Jagiellońskim. Krytykował powstanie krakowskie i Wiosnę Ludów. Był gorącym zwolennikiem zniesienia pańszczyzny. Do historii przeszedł przede wszystkim jako założyciel czasopisma „Czas” – znanego

z konserwatywnej linii politycznej i światopoglądu. W tym czasie dał się poznać ze skrajnie lojalistycznej postawy jako autor wiernopoddańczej odezwy do cesarza austriackiego Franciszka Józefa I. W latach 1848–1853 był radnym Miasta Krakowa, a następnie pełnił funkcję konserwatora zabytków Krakowa. Od 1859 r. należał do Towarzystwa Rolniczego i popierał politykę Andrzeja Zamoyskiego, jednak w styczniu 1861 r. nie wstąpił do organizacji „białych”. W przeddzień wybuchu powstania styczniowego podchodził z dużym dystansem do polityki margrabiego Aleksandra Wielopolskiego. Na początku powstania styczniowego wyjechał do Francji, gdzie zabiegał o poparcie dla powstańców. Wobec radykalizacji postaw w czasie powstania styczniowego szybko stał się jego surowym krytykiem. Postulował konieczność współpracy z rządem austriackim i propagował program autonomii Galicji w ramach monarchii habsburskiej. Był nieprzejednanym krytykiem komunistów i socjalistów. Zmarł w Krakowie, został pochowany w grobowcu rodzinnym w Ruszcy.

Emil Gołogórski (1862–1921)

Generał, teoretyk wojskowości, inżynier, twórca fortów pancernych, współorganizator armii niepodległego Państwa Polskiego. Urodził się w Wiedniu. Nauki pobierał w stolicy Galicji we Lwowie (tu skończył szkołę realną) oraz w Wiedniu, gdzie początkowo uczęszczał do Szkoły Politechnicznej, aby po dwóch semestrach przenieść się do Akademii Wojskowej. Po ukończeniu oddziału inżynierii odbył służbę wojskową w Twierdzy Przemyśl. Ukończył Wyższy Kurs Inżynierski. Kontynuował edukację w Wiedniu, gdzie na Politechnice był słuchaczem wydziału budowy maszyn i elektrotechniki. Po ukończeniu studiów służył w Sztapie Inżynierii, potem w Krakowie oraz Trydencie. W tym czasie zajmował się budową dróg, remontami koszar, w Krakowie nadzorował budowę Strzelnicy na Woli Justowskiej. Od 1895 r. zajmował się projektowaniem i budową obiektów fortecznych na terenie Twierdzy Kraków. Zaprojektował m.in. fort

44a „Pekowice”, który stał się wzorem dla nowego typu małych fortów międzypolowych uzbrojonych w armaty i wieże pancerne czeskiej Skody. Bliźniaczymi fortami były 45a „Bibice” i nowohucki 48a „Mistrzejowice” (powstał w latach 1895–1897, był efektem modernizacji i zagęszczania III pierścienia obronnego Twierdzy Kraków za pomocą nowoczesnych dzieł pancernych przeznaczonych do obrony bliskiej; w czasie wielkiej wojny być może ostrzeliwał wojska carskie w czasie pierwszej bitwy o Kraków w 1914 r.), dziś położony na terenie os. Piastów. Gołogórski zaprojektował nowoczesne forty pancerne: 50 1/2 Ost „Barycz” oraz w 1896 r. fort obrony bliskiej „Lasówkę”. W 1904 r. został wycofany ze służby inżynieryjnej i przydzielony do piechoty, gdzie pełnił funkcje dowódcze średniego szczebla. Powierzono mu organizację nowego rodzaju broni – saperów. W 1912 r. został mianowany Generalnym Inspektorem Saperów. Był prekursorem tworzenia miotaczy min. Na początku I wojny światowej objął dowództwo 8 Brygady Piechoty i uczestniczył w drugiej ofensywie w Galicji. Już wtedy znacznie pogorszył się

stan jego zdrowia, co sprawiło, że wycofał się na tyły. Zajmował się tam m.in. ufortyfikowaniem przedmościa w Dęblinie. W maju 1917 r. w wyniku krótkotrwałej poprawy zdrowia otrzymał dowództwo 10 Dywizji Piechoty na froncie włoskim. Początek niepodległej Polski zastał go w Krakowie – natychmiast włączył się w tworzenie państwowości polskiej. Aktywnie działał na Śląsku Cieszyńskim i we Lwowie. Organizował oddziały wojska polskiego, które walczyły o Lwów. W Krakowie przejął dowództwo wojskowe z rąk brygadiera Bolesława Roji. W marcu 1920 r. Józef Piłsudski powołał go na stanowisko szefa Departamentu II Broni Technicznych w Ministerstwie Spraw Wojskowych w stopniu generała. Jego działalność dała podwaliny pod stworzenie służb saperskich, pancernych i fortecznych w II Rzeczypospolitej Polskiej oraz wydatnie pomogła odnieść zwycięstwo nad wojskami sowieckiej Rosji w 1920 r. Umarł 7 lutego 1921 r. w Warszawie, został pochowany na Powązkach. Do historii przeszedł jako teoretyk i reformator wojskowości (szczególnie w zakresie fortyfikacji pancernych), a przede wszystkim jako współtwórca armii niepodległego Państwa Polskiego.

Wincenty Witos (1874–1945)

Działacz ludowy, polityk, trzykrotny premier II Rzeczypospolitej Polskiej. Urodził się w Wierzchosławicach w rodzinie ubogich chłopów Wojciecha i Katarzyny ze Sroków. Miał dwóch braci Jana i Andrzeja. Ukończył cztery klasy szkoły powszechnej (1884–1888). Między 1895 a 1897 r. odbywał służbę wojskową w armii austriackiej. Służył m.in. w forcie 49 „Krzestawice” na terenie dzisiejszej Nowej Huty. W karczmie u Franciszka Ptaka w Bieńczycach zapoznawał się z prasą ludową. O Ptaku pisał potem w swoich pamiętnikach „Moje wspomnienia”. W 1932 r. był na wiecu w Pleszowie i kolejny raz spotkał się z Ptakiem. W okresie międzywojennym uczestniczył też w miejscowych dożynkach. W 1898 r. ożenił się z Katarzyną Tracz, rok później urodziła się im córka Julia. W czasie służby wojskowej wstąpił do Stronnictwa Ludowego. W 1908 r. po raz pierwszy wybrany na posła do Sejmu Krajowego we Lwowie. Jednocześnie w 1908 r. został wójtem Wierzchosławic. W wyniku rozłamu w PSL utworzył

ugrupowanie PSL „Piast”. Na początku wojny jego stronnictwo polityczne weszło w skład Naczelnego Komitetu Narodowego, a Witos został jego wiceprezsem. W czasie wielkiej wojny ściśle współpracował z politykami niepodległościowymi – popierał działania Józefa Piłsudskiego. 28 października 1918 r. został przewodniczącym Polskiej Komisji Likwidacyjnej w Krakowie – swoistego rządu dla obszarów wyzwolanych spod austriackiego zaboru. W 1919 r. wszedł do Sejmu Ustawodawczego. Wobec śmiertelnego zagrożenie ze wschodu Naczelnik Państwa Józef Piłsudski powierzył mu misję sformowania Rządu Obrony Narodowej. 24 lipca 1920 r. Wincenty Witos po raz pierwszy został premierem Polski. Jego zadaniem było zjednoczenie chłopów wokół walki o granice – z tej misji wywiązał się doskonale. Funkcję premiera pełnił jeszcze dwukrotnie – w 1923 r. i 1926 r. Ostatnim razem jego rządy zakończył pucz wojskowy – „przewrót majowy”. Był prześladowany przez organy represji – w nocy z 9 na 10 września 1930 r. został aresztowany i uwięziony w twierdzy brzeskiej (bez postawienia zarzutów, pod-

dany torturom i upokorzeniom). 27 listopada 1930 r. opuścił więzienie. W wyniku tzw. „procesu brzeskiego” za działalność opozycyjną został skazany na 1,5 roku więzienia. Nie odbył kary, ale udał się na emigrację do Czechosłowacji. Do kraju wrócił w 1939 r. Wojna zastała go w drodze do Lwowa – w pociąg, którym się ewakuował, trafiła bomba lotnicza, a sam Witos został ranny. 16 września 1939 r. aresztowali go Niemcy, którzy złożyli mu propozycję kierowania rządem kolaboracyjnym. Zdecydowanie odrzucił tę ofertę. Ostatecznie po dwóch latach wrócił do Wierchosławic. Współpracował z funkcjonariuszami Polskiego Państwa Podziemnego, którzy chcieli go ewakuować do Anglii. Plan ten nie został zrealizowany, a Witos po wkroczeniu Armii Czerwonej został uwięziony przez NKWD. Tym razem Sowieci próbowali go namówić do politycznej współpracy. W 1945 r. został wiceprzewodniczącym Krajowej Rady Narodowej, wspólnie ze Stanisławem Mikołajczykiem zdążył jeszcze odnowić PSL. Zmarł w szpitalu Bonifratrów w Krakowie 31 października 1945 r. Jego pogrzeb, który odbył się 3–6 listopada 1945 r., organizowany przez ludowców z podkrakowskich wsi, był wielką manifestacją ruchu ludowego.

Władysław Cieślewicz (1890–1940)

Ziemianin, prawnik, kapitan rezerwy wojska polskiego. Urodził się w Kościelcu Świętokrzyskim. Był najstarszym synem Józefa, zarządcy majątku w Wadowie oraz dzierżawcy majątku w Bieńcyczach, który rozwijał nowoczesne formy uprawy i wprowadzał do użycia maszyny rolnicze. Miał siostrę Jadwigę (ur. 1892) oraz dwóch braci – Józefa (ur. 1894) i Kazimierza. Po skończeniu wydziału prawa na Uniwersytecie Jagiellońskim pracował w Jaremczu na ziemiach księcia Ksawerego Czartoryskiego. Ożenił się z Heleną z Sypniewskich. Z tego związku w 1923 r. w Żurawnie urodził się jego syn Wojciech. Za premię w postaci drewna modrzewiowego od księcia Ksawerego Czartoryskiego, Władysław zbudował dom w Grębatowie. Tam urodziły się jego kolejne dzieci: Józef w 1924 r., Władysław w 1926 r. i Anna w 1928 r. Władysław Cieślewicz pracował także w krakowskim Urzędzie

Ziemskim. Rodzina Cieślewiczów uczestniczyła czynnie w życiu społecznym Grębatowa: Helena organizowała ochronę dla dzieci i opiekę w czasie żniw, małżonkowie zbierali pieniądze na feretron Świętej Teresy i remont przydrożnej kapliczki. W końcu sierpnia 1939 r. kapitan rezerwy wojska polskiego Władysław Cieślewicz zgłosił się do punktu werbunkowego. Walczył w wojnie obronnej we wrześniu 1939 r. Został internowany przez Armię Czerwoną w obozie w Starobielsku lub Kozielsku, wiosną 1940 r. został zamordowany w Katyniu. W czasie okupacji niemieckiej Helena z córką Anną, prowadząc sklep warzywny na Kazimierzu, pomagały przeżyć Żydom. Synowie Władysława służyli w Armii Krajowej – Wojciech w Górach Świętokrzyskich, a Józef w Gorcach. Po wojnie wyemigrowali do Anglii i Stanów Zjednoczonych.

Jan Gajoch (1900–1968)

Pseudonim okupacyjny „Krzemień”. Działacz ruchu ludowego, współorganizator Batalionów Chłopskich w Małopolsce, należał do kierowniczej trójki politycznej Ruchu Oporu Chłopskiego „Roch”, żołnierz Armii Krajowej. Urodził się w Pleszowie. Pochodził z rodziny chłopskiej o silnych tradycjach ludowych, był synem Walentego i Katarzyny z domu Buczek. W młodości działał w Kole Młodzieży Wiejskiej „Wici” w Pleszowie, w latach 30. XX w. był prezesem najpierw powiatowego, a potem wojewódzkiego Zarządu „Wici” w Krakowie. Należał do Stronnictwa Ludowego, w jego krakowskich strukturach pełnił kierownicze funkcje. Organizował strajki chłopskie w latach 30. XX w., za co był represjonowany przez władze sanacyjne – kilkakrotnie aresztowany. W 1937 r. ożenił się z Zofią Tyńnorówną z Czyżyn. Wspólnie gospodarzyli na 13-hektarowym gospodarstwie rolnym. W czasie niemieckiej okupacji nie zaprzestał politycznej działalności. W 1940 r. kierował Ruchem Oporu Chłopskiego „Roch”, organi-

zował konspirację w powiecie krakowskim. Był jednym z założycieli Batalionów Chłopskich. Od 1943r. wydawał w Mogile podziemne czasopismo „Ziemia”. Tuż po „wyzwoleniu” Krakowa przez Armię Czerwoną został aresztowany przez NKWD, wielokrotnie brutalnie przesłuchiwany, wykupiony niemal z transportu na Syberię przez kolegów z PSL-u. Niedługo po tym został prezesem powiatowego zarządu PSL. W listopadzie 1945 r. w Wierzchosławicach żegnał w imieniu podkrakowskich chłopów zmarłego Wincentego Witosa. W wyniku zmasowanych represji, jakie spadły na PSL ze strony komunistycznego aparatu represji, został aresztowany i skreślony z listy wyborczej PSL przed wyborami do Sejmu w 1947 r. Mimo że po wyjściu z więzienia został wiceprezesem Zarządu Wojewódzkiego PSL w Krakowie, był wielokrotnie aresztowany. W 1953 r. został zesłany na pół roku do obozu pracy w kopalni węgla Jawiszowice. Prawie całe jego gospodarstwo zostało wywłaszczone pod budowę kombinatu metalurgicznego, dlatego musiał zająć się pracą na budowie huty, był wozakiem. Po ciężkiej chorobie zmarł w 1968 r. i został pochowany na cmentarzu w Pleszowie.

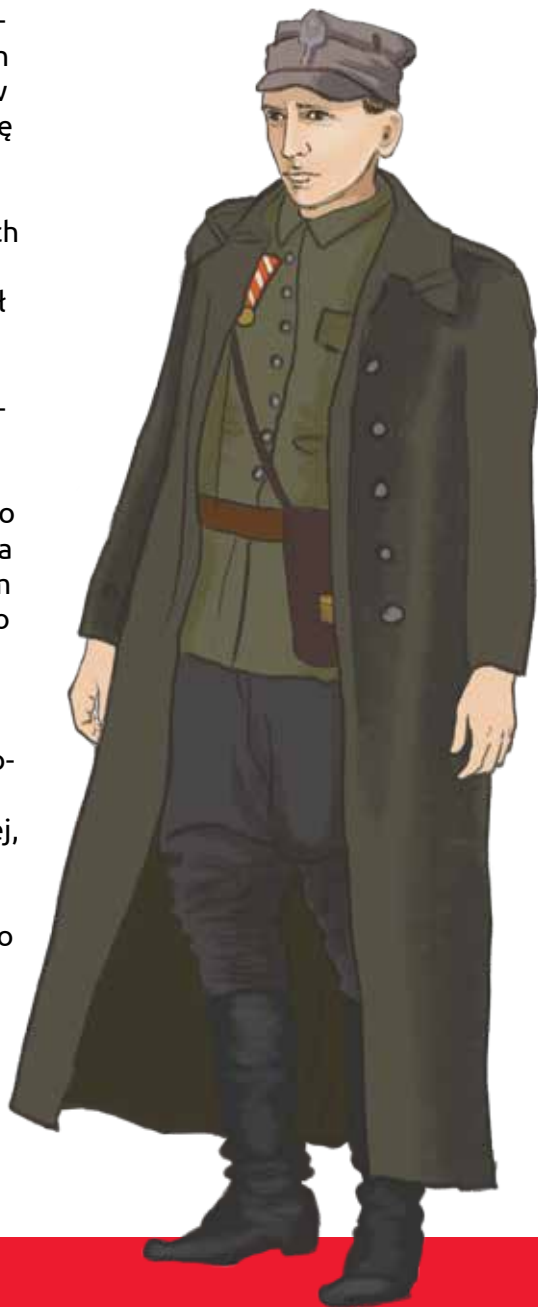

Franciszek Dąbrowski (1904–1962)

Pseudonim Kuba. Komandor porucznik Marynarki Wojennej, we wrześniu 1939 r. obrońca Wojskowej Składnicy Tranzytowej na Westerplatte, gdzie faktycznie dowodził w zastępstwie komendanta mjr. Henryka Sucharskiego, pracował w Transbudzie Nowa Huta jako portier. Mieszkaniec Krakowa, urodził się w Budapeszcie. Był synem generała Romualda Dąbrowskiego i Elżbiety (Elizabeth) z Broulików. Karierę wojskową rozpoczął w 1918 r. w Szkole Podchorążych w Krakowie. Do 1923 r. był słuchaczem Szkoły Podchorążych Piechoty w Warszawie, którą skończył w stopniu podporucznika. W latach 20. i 30. XX w. służył w różnych miejscach Polski. W 1937 r. został przeniesiony do Gdańska na stanowisko zastępcy komendanta mjr. Henryka Sucharskiego – dowódcy Oddziału Wartowniczego Wojskowej Składnicy Tranzytowej na Westerplatte. Po heroicznej obronie i poddaniu się placówki 7 września 1939 r. trafił do niemieckiej niewoli.

Lata okupacji spędził w oflagach (obozach internowania dla oficerów) na terenie Prus Wschodnich oraz Austrii. W jednym z oflagów w Woldenbergu mógł zetknąć się z Tadeuszem Ptaszyckim – późniejszym projektantem miasta Nowa Huta. W obozach jenieckich zapadł na gruźlicę.

W 1945 r., po wyzwoleniu, wrócił do armii, został awansowany na majora (komandor podporucznik). Został szefem sztabu Samodzielnego Batalionu Morskiego, przemianowanego wkrótce na Kadre Marynarki Wojennej. Mimo braku aktywnego zaangażowania politycznego (choć był członkiem PPR) i negatywnego stosunku do komunistów otrzymał awans na stopień komandora porucznika. Na wybrzeżu pełnił jeszcze kilka funkcji dowódczych, z których został zwolniony w 1950 r. Władze usunęły go z Marynarki Wojennej, uznając za inwalidę wojennego, a jego przeszłość w przedwojennym wojsku polskim posłużyła do usunięcia go z PZPR (powstałej w 1948 r. w wyniku połączenia PPR z PPS). Wraz z rodziną wrócił do rodzinnego Krakowa (mieszkał przy ul. Fryderyka Chopina na Krowodrzy), gdzie podupadał

na zdrowiu, miał się różnych zajęć nieliczących z honorem oficera i specjalistycznym wykształceniem. Pracował też w Hucie im. Lenina – legenda mówi, że miał być kioskarzem przed bramą główną do kombinatu. W czasach stalinowskich był prześladowany, usuwany z pracy, poddany ostracyzmowi. Po 1956 r. został zrehabilitowany. Pisał wspomnienia, zajął się przywracaniem pamięci o obronie Westerplatte – przyczynił się do powstania Związku Obrońców Westerplatte. Zmarł na gruźlicę w szpitalu w Krakowie. Został pochowany na Cmentarzu Rakowickim. Przy ul. Ujastek ma swój pomnik ufundowany przez współpracowników z Transbudu w 1981 r.

Stanisław Mierzwa (1905–1985)

Pseudonim konspiracyjny „Słomka”. Adwokat, działacz ruchu ludowego, społecznik, sądzony w „procesie szesnastu” w Moskwie w 1945 r. Urodził się w Biskupicach Radłowskich w rodzinie rolniczej. Tam ukończył czteroklasową szkołę ludową, następnie do 1918 r. uczęszczał do szkoły powiatowej w Żabnie. W roku odzyskania niepodległości rozpoczął naukę w Gimnazjum im. Hetmana J. Tarnowskiego w Tarnowie, maturę zdał w 1926 r. W tym czasie zakładał kółka terenowe Małopolskiego Związku Młodzieży. W latach 1929–1934 studiował prawo na Uniwersytecie Jagiellońskim. Kontynuował wówczas działalność społeczno-polityczną w Polskiej Akademickiej Młodzieży Ludowej i Związku Młodzieży Wiejskiej RP „Wici”. W 1931 r. wstąpił do Stronnictwa Ludowego. Od 1934 do 1939 r. odbywał aplikację adwokacką. Publikował w „Młodej Myśli Ludowej”, „Zniczu” i „Piaście”. Jednocześnie piął się w hierarchii SL. 22 lutego 1936 r. ożenił się z działaczką społeczną Heleną Ściborowską

z nowohuckich Kościelnik. Ślub odbył się w kościele parafialnym w Górcie Kościelnickiej, a huczne wesele we wsi panny młodej. Małżonkowie mieli 4 dzieci. W 1937 r. Mierzwa organizował strajk chłopski. W okresie sanacyjnym prześladowany za poglądy polityczne, odsiadywał wyroki krótkotrwałego więzienia w krakowskich więzieniach. We wrześniu 1939 r. ewakuował się z Krakowa na wschód. Czynnie działał w konspiracji – był członkiem Okręgowego Kierownictwa Ruchu Ludowego „Roch”. W 1940 r. współtworzył pismo „Informacje”, potem wydawał „Myśli i Czyn” – pismo Batalionów Chłopskich. Współpracował z Radą Główną Opiekuńczą. W Delegaturze Okręgowej Rządu organizował pomoc dla więźniów KL Auschwitz. W 1942 r. został zdekonspirowany, dlatego do 1944 r. musiał się ukrywać. Od 1943 r. był członkiem Rady Jedności Narodowej, od listopada 1944 r. Centralnego Kierownictwa Ruchu Ludowego. 28 marca 1945 r. został aresztowany przez NKWD w Pruszkowie. Bezprawnie przetrzymywany i torturowany w więzieniu na Łubiance oraz sądzony w Moskwie w „procesie szesnastu”. Został skazany na 4 miesiące więzienia. Do Krakowa powrócił w sierpniu 1945 r. Od września 1945 r. był sekretarzem,

następnie wiceprezesem Zarządu Okręgowego PSL, członkiem Prezydium Tymczasowego Naczelnego Komitetu Wykonawczego, a od czerwca 1946 r. zastępcą sekretarza NKW. W latach 1945–1947 zasiadał w Wojewódzkiej Radzie Narodowej w Krakowie. Współpracował jednocześnie z podziemną organizacją Wolność i Niezawistość, za co 17 września 1946 r. został aresztowany przez Urząd Bezpieczeństwa. Skazany w „procesie krakowskim” w 1947 r. na karę 10 lat więzienia. Do 1951 r. był osadzony we Wronkach, następnie (do momentu zwolnienia 8 sierpnia 1953 r.) w Warszawie na Mokotowie. Po wyjściu z aresztu powrócił do Krakowa, gdzie mieszkał z rodziną. Zatrudnił się w Spółdzielni Przewozowej „Wisła”, w której pracował jako radca prawny do 31 grudnia 1975 r. W wyniku odwilży 1956 r. i amnestii powrócił do praktyki adwokackiej. 1 stycznia 1976 r. przeszedł na emeryturę. Nadal aktywnie włączał się w inicjatywy społeczne. Zmarł w Krakowie, a spoczął w Wierchoślawicach, przy Wincentym Witosie. Jest patronem ulicy w Nowej Hucie – między osiedlami Centrum A, Ogrodowym i Wandy z jednej, a Hutniczym i Willowym z drugiej strony.

Józef Salwiński (1908–1976)

Pseudonim konspiracyjny „Skala”. Działacz ruchu ludowego, żołnierz AK, adwokat. Urodził się w Bieńczycach. Ukończył Gimnazjum im. Króla Jana III Sobieskiego w Krakowie, Szkołę Oficerów Rezerwy w Cieszynie oraz Wydział Prawa na Uniwersytecie Jagiellońskim (1937 r.). Ożenił się z Zofią Czernek pochodzącą z Czyżyn. Prowadził tam gospodarstwo rolne. Od samego początku okupacji był związany z konspiracją – dowodził plutonem ZWZ-AK w Czyżynach i Łęgu, był w bliskim kontakcie z Janem Gajochem z Mogiły, z którym redagował podziemne czasopismo „Ziemia”. Pełnił również funkcję Przewodniczącego Komisji Administracyjno-Samorządowej – jego zadaniem było przygotowanie kadr dla polskiej administracji po wyzwoleniu spod okupacji niemieckiej. Był jawnym delegatem Rady Głównej Opiekuńczej – zajmował się organizowaniem pomocy dla potrzebujących, po upadku Powstania Warszawskiego niósł pomoc wysiedleń-

com ze stolicy. Po wojnie został adwokatem – był specjalistą z zakresu prawa gruntowego, bronił chłopów wywłaszczonych z ziemi pod budowę Nowej Huty. Od 1946 r. aktywnie działał w PSL-u, zasiadał we władzach miejskich i wojewódzkich partii, za co był permanentnie prześladowany przez UB, potem inwigilowany przez SB. W 1946 r. organizował uroczystości pogrzebowe Wincentego Witosa. W 1947 r. bezskutecznie kandydował do Sejmu z list PSL. Rok później został aresztowany. Po 1956 r. wspólnie z Janem Gajochem i Stanisławem Mierzwą stworzył Chłopskie Towarzystwo Oświaty i Kultury. W 1965 r. przywrócono mu stopień oficerski, a za działalność konspiracyjną w czasie okupacji niemieckiej został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasług z Mieczami. Odznaczenia nie odebrał.

Franciszek Grabczyk (1936–2004)

Inżynier, pracownik kombinatu metalurgicznego, współzałożyciel pierwszej organizacji antykomunistycznej w Nowej Hucie, represjonowany w PRL aktywny działacz opozycji. Urodził się w Makowie Podhalańskim.

1961 r. ukończył Akademię Górniczo-Hutniczą. Pracę zawodową rozpoczął w Hucie Batory w Chorzowie, następnie w latach 1962–1977 był mistrzem energetyki i mistrzem odlewania stali w Hucie im. Lenina. Od początku funkcjonowania w HiL działał na rzecz poprawy warunków pracy w Stalowni Martenowskiej.

Walczył o budowę pierwszego kościoła w Nowej Hucie. Za zaangażowanie społeczne był szukanowany w pracy

– w 1966 r. przeniesiono go na stanowisko bez kontaktu z robotnikami, do Działu Głównego Technologa HiL. Po wydarzeniach czerwcowych w 1976 r. skierował do najwyższych władz państwowych i kościelnych, redakcji ważniejszych gazet oraz Komitetu Obrony Robotników petycję dotyczącą uwolnienia represjonowanych robotników Radomia

i Ursusa. Swoje postulaty powtórzył na początku 1977 r. w liście do Sejmu PRL i Rady Państwa. W 1976 r. był stałym współpracownikiem KOR w Nowej Hucie, zajmował się kolportowaniem „Robotnika” i innych wydawnictw ulotnych. Wstąpił się także w 1977 r. autorstwem listu do najwyższych władz PRL z żądaniem przywrócenia święta Konstytucji 3 maja. Tego samego roku wysłał petycję do Sekretarza Generalnego ONZ Kurta Waldheima ws. systematycznego pozbawiania społeczeństwa polskiego prawa do prawdy przez fałszerstwa w środkach masowego przekazu i nieprzestrzegania przez PRL gwarancji konstytucyjnych. W czerwcu 1977 r. został za to usunięty z pracy. Pozostawał bez zatrudnienia do listopada 1978 r., kiedy to rozpoczął pracę w Hucie Aluminium w Skawinie, skąd został zmuszony do szybkiego odejścia. Równocześnie został członkiem redakcji podziemnego „Robotnika”, a w 1979 r. „Krzyża Nowohuckiego” – pierwszego niezależnego pisma w Nowej Hucie. 28 kwietnia 1979 r., dzień po 19. rocznicy Obrony Krzyża, współzakładał Chrześcijańską Wspólnotę Ludzi Pracy – pierwszą organizację antykomunistyczną w Nowej Hucie. W tym samym roku zatrudnił się jako zwykły robotnik w cegielni w Zestawi-

cach. Był prześladowany przez SB i peerelowskie organy ścigania: przeszukiwano jego mieszkanie, był wielokrotnie aresztowany, przesłuchiwany, często zmieniał pracę, z reguły znacznie poniżej swojego doświadczenia i umiejętności. Walczył o godne upamiętnienie Obrońców Krzyża na os. Teatralnym. W latach 1980–1981 był założycielem i aktywnym działaczem struktur związkowych NSZZ „Solidarność”. W 1989 r. został przywrócony do pracy w kombinacie. W 2001 r. przeszedł na emeryturę. Zmarł w Krakowie w 2004 r. Grabczyk to jeden z najważniejszych członków nowohuckiej opozycji antykomunistycznej, postać niesłusznie zapomniana – nie jest patronem ulicy, ani nie posiada żadnego upamiętnienia w Nowej Hucie.

Ks. Józef Kurzeja (1937–1976)

Ksiądz katolicki, organizator parafii pw. św. Maksymiliana Marii Kolbego w Mistrzejowicach, poświęcił swoje życie walce z władzami komunistycznymi o kościół na os. Tysiąclecia i wolność wyznawania wiary. Urodził się w Zasadnem w powiecie Limanowskim, zmarł w Krakowie. Jego rodzicami byli Stanisław i Zofia z Gorzowskich. W 1956 r. zdał maturę, po czym 1 października 1956 r. wstąpił do Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Krakowie. Święcenia kapłańskie przyjął od ks. bp. Karola Wojtyły 17 czerwca 1962 r. Potem był wikarym w parafiach: Mucharz (1962–1964), Grojec (1964–1967), Siersza (1967–1968), Raciborowice nieopodal Nowej Huty (1968–1971), a także w ośrodku duszpasterskim w Mistrzejowicach (1971 – aż do przedwczesnej śmierci w 1976 r.). Do historii przeszedł jako inicjator pracy duszpasterskiej na nowo powstającym os. Tysiąclecia. W sierpniu 1970 r. był pomysłodawcą i współtwórcą punktu katechetycznego – „zielonej budki” w Mistrzejowicach (dzisiaj w tym

miejscu znajduje się kapliczka Matki Bożej Łaskawej na os. Oświecenia). Za swą działalność duszpasterską był wielokrotnie prześladowany – aresztowany i przestuchiwany przez funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa, w ciągu kilku lat toczyło się przeciw niemu kilkadziesiąt spraw przed kolegium ds. wykroczeń oraz kilka rozpraw sądowych. 6 lipca 1973 r. otrzymał zezwolenie na budowę kaplicy i tymczasowego punktu katechetycznego w Mistrzejowicach. 14 maja 1975 r. kard. Karol Wojtyła poświęcił plac budowy i wkopał symboliczną pierwszą topatę na budowie kościoła na os. Tysiąclecia. Ks. Kurzeja nigdy nie był proboszczem, zmarł 15 sierpnia 1976 r. – półtora miesiąca przed dekretem ustanawiającym nową parafię w Mistrzejowicach (4 października 1976 r.). Został pochowany na cmentarzu w Grębałowie, a 16 września 1980 r. jego szczątki przeniesiono do krypty w kościele św. M.M. Kolbego. 4 maja 2005 r. kard. Franciszek Macharski rozpoczął proces beatyfikacyjny ks. Kurzei – od tego momentu przysługuje mu tytuł Sługi Bożego. Od 1997 roku jedna z ulic w Mistrzejowicach nosi jego imię. W 2017 r. został odznaczony pośmiertnie Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski,

za „wybitne zasługi we wspieraniu przemian demokratycznych w Polsce, za niesienie postugi duszpasterskiej”.

OŚRODEK KULTURY IM. C.K. NORWIDA

Instytucja kultury Miasta Krakowa o ponad 60-letniej tradycji. Towarzyszy Nowej Hucie i jej mieszkańcom niemal od samego początku. Swoimi działaniami inspirowe, wzmacnia potencjał i wzajemne więzi nowohucian oraz buduje poczucie odpowiedzialności za miejsce, w którym żyją. Prowadzi działalność związaną m.in. z animacją społeczno-kulturalną, edukacją ekologiczną, literaturą, sztuką, filmem, dziedzictwem kulturowym i tożsamością Nowej Huty.

KOROWÓD NOWOHUCKI

Działania realizowane przez Ośrodek Kultury im. C.K. Norwida od 2016 r., podczas których przypominane są postaci istotne dla terenów dzisiejszej Nowej Huty. Reprezentują one różne okresy w historii i – będąc ważne dla miejscowej społeczności – ilustrują dzieje lokalnej kultury.

NIEPODLEGŁA. NOWA HUTA

Projekt realizowany w ramach krakowskich obchodów 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości, przybliżający dwanaście postaci związanych z terenami Nowej Huty, które w czasach zaborów i w XX wieku założyły się dla wolności i niepodległości Polski. Na przedsięwzięcie składają się: przygotowanie rysunków i biogramów postaci oraz wydanie publikacji zawierającej te materiały, Korowód Nowohucki z okazji Dni Nowej Huty 2018 upamiętniający postaci, prelekcja o postaciach.

Projekt realizowany w ramach obchodów stulecia odzyskania niepodległości.

Wydarzenie zostało objęte patronatem

Europejskiego Roku Dziedzictwa Kulturowego 2018.

 Kraków

Ośrodek Kultury
im. C. K. Norwida

WYŻKOLONA 1918
KRAKÓW

2018 EUROPEJSKI ROK
DZIEDZICTWA
KULTUROWEGO

niepodległa

KRAKOWSKIE OBCHODY 100-LECIA
ODZYSKANIA PRZEZ POLSKĘ NIEPODLEGŁOŚCI

BERDZEWIA
TU PRZEJŚĆ
SPOTKA SIĘ
Z PRZYSZŁOŚCIĄ
LUDZIE 2018